

Bediüzzaman Said Nursî'ye göre Medeniyetin Gayesi Nedir? İslâm Medeniyeti Niçin Geriledi, Nasıl İlerleyebilir? İnsanlığı Nasıl Bir gelecek Bekliyor?

Ramazan Taş

Doç. Dr. Turgut Özal Üniversitesi

Özet

Bediüzzaman'a göre insanlığa rahmet olan Kur'an, ancak herkesin, en azından çoğunluğun saadetini sağlayan bir medeniyeti kabul eder. Medeniyetin gayesi dünya-ahiret saadetini ve dünya banşını sağlamaktır. İnsanlığın mutluluğu, huzuru ve banışı ancak iktisat ve çalışmakla sağlanabilir. İyiliği kötülüğünü aşan bir medeniyet terakki eder, ilerler. Kötülüğü iyiliğini aşan bir medeniyet ise tedenni eder, geriler. Etnik ve kültürel çokluk ve çeşitlilik sanat ve marifet çeşitliliğini ve zenginliğini doğurur. Kapitalizm ve sosyalizm emek-sermaye çatışmasına dayalı bir çatışma sistemidir. İslâm ise emek-sermaye dayanışmasına dayalı bir banş sistemidir. İslâm medeniyeti bütün güzellikleri tevhid eden, birleştiren, buluşturan bir medeniyettir. İslâm hürriyet-adalet-eşitliği bütün bağlantıları-gereksinimleri kapsayan entegre bir sistemdir. Bu çalışmada Said Nursî'nin ortaya koyduğu medeniyet anlayışı ışığında insanlığı nasıl bir gelecek beklediği sorusunun cevabı aranmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Medeniyet, İslâm Medeniyeti, Batı Medeniyeti, Gelecek

Giriş

Üstad Bediüzzaman, İslâm'ın öksüz kaldığı, insanlığın birinci ve ikinci dünya savaşlarında birbirini hunharca öldürdüğü büyük felaket ve helaket döneminde, bir kaos ve çöküş devrinde yaşamasına rağmen, İslâm'ın ve insanlığın geleceği ile ilgili olarak gelecek nesillere hep ümit aşılamıştır.

Bediüzzaman Said Nursî, kara kışta yaşamasına rağmen cennet asa baharı nasıl müjdelemiştir? İslâm dünyasının kara kışını ve medeniyet krizini neye dayandırmıştır? Batı medeniyetinin geleceğini nasıl görmektedir?

Bediüzzaman Said Nursî'ye göre, bir medeniyetteki gerçek amaç, dünya ve ahiret saadetini sağlamak, dünya barışını tesis etmektir. Bir medeniyet iktisat yerine israfi, kanaat yerine sefahati, çalışma yerine tembelliği, hizmet yerine istirahati özendirirse, insanlığı fakirliğe, yoksulluğa sürükler.

İslâm medeniyetinin rönesansını ve yükselişini hangi dinamiklere dayandırmıştır? Herkesin yeis batağına saplandığı İslâm'ın ve insanlığın karanlık bir döneminde, Üstad Bediüzzaman'ın, kalbinde, ruhunda, beyninde, duygularında, eserlerinde yaşattığı okyanuslar kadar engin istikbal ümidi nereden nemalanmaktadır?

Bediüzzaman Said Nursî, "Evet, ümitvar olunuz; şu istikbal inkılabı içinde en yüksek gür sada, İslâm'ın sadası olacaktır!" diyerek gelecekte ekonomik, sosyal ve siyasal düzlemde, yerel, bölgesel, kıtasal, küresel düzeyde, insan, toplum, devlet, küresel sistem katmanlarında inkılab, devrim çapında değişimlerin ve dönüşümlerin yaşanacağını ve sonuçta, nihai olarak en yüksek ve en gür sesin İslâm'ın sesi olacağını müjdelemiştir.

Medeniyetin Gayesi Dünya-Ahiret Saadetini ve Dünya Barışını Sağlamaktır

Bediüzzaman Said Nursî'ye göre, bir medeniyetteki gerçek amaç, dünya ve ahiret saadetini sağlamak, dünya barışını tesis etmektir. Bir medeniyet iktisat yerine israfi, kanaat yerine sefahati, çalışma yerine tembelliği, hizmet yerine istirahati özendirirse, insanlığı fakirliğe, yoksulluğa sürükler.

Bediüzzaman'a göre, insanlığın saadeti, mutluluğu, huzuru ancak iktisat ve çalışmakla sağlanabilir, birbiriyle çatışan insanlığın değişik tabakaları ancak iktisat ve çalışmakla birbiriyle barışabilir. Yine Bediüzzaman'a göre, Kur'anı Kerim'deki "Yiyiniz, içiniz ancak israf etmeyiniz" ayeti ve "İnsan için ancak çalıştığı vardır" ayeti, insanlığa barış içinde mutlu yaşama formülünü sunmaktadır.

Bediüzzaman çalışan insanların sefahete vakit bulamadıklarını söyler. Bir toplumda fertler, bireyler sefahete, tembelliğe alışır ve dalarsa, bu, toplumun sağlığını, huzurunu bozan zararlı bir mikrop suretine girer.

Bediüzzaman'a göre sanat fikri, marifet meyli kesretten, çokluktan çıkar. Dolayısıyla etnik çeşitlilik, kültürel çeşitlilik, ekonomik çeşitlilik sanatı ve marifeti, bilgi ve beceriyi artırır. İnsanların, toplumların, şirketlerin, kurumların ve devletlerin tearüf, tanışması ve kaynaşması ticareti geliştirir. Bireylerin, toplumların, kurumların ve devletlerin teavün ve yardımlaşması işbölümünü doğurur. Bireylerin, toplumların, kurumların ve devletlerin teması ve yakınlaşması, fikirlerin telahukunu, izdivacını, katılımını ve birleşmesini doğurur. Bireylerin, toplumların, kurumların ve devletlerin rekabeti ve müsabakatı, iyide, hayırdan ve güzellikte yarışı doğurur.

Kur'an Medeniyeti Bütün Güzellikleri Tevhid Eden Bir Medeniyettir

Bediüzzaman Said Nursî'ye göre, İslâm medeniyetinin özü tevhiddir. Tevhid akıl ile kalbi, beden ile ruhu, ilim ile dini, insan ile kainatı, dünya ile ahireti, emek ile sermayeyi birleştirir, bütünleştirir, ışıklandırır, inkişaf ettirir. İslâm medeniyeti, bütün güzellikleri, iyilikleri tevhid eden bir medeniyettir.

Bediüzzaman'a göre medeniyet, şimendifer-i kemalattır, bireysel, kurumsal ve toplumsal düzeyde gelişme, olgunlaşma, kemal erme aracıdır.

Bediüzzaman'a göre, İslâm'ın en doğru biçimde yaşandığı Asr-ı Saadet dönemindeki hürriyet, adalet ve eşitlik; İslâm'ın hürriyet, adalet ve eşitliği bütün bağlantıları ve gereksinimleriyle kapsadığının açık bir delilidir. Ancak günümüzde gerçek bir İslâm devleti olmadığı, Müslümanlar İslâm'ı hakıyla öğrenip yaşamadığı, İslâm ülkeleri de İslâm'ın ekonomik-sosyal-siyasal sistemini denemek ve uygulamak yerine kapitalist ve sosyalist sistemleri taklit ettiği için kapitalist ve sosyalist sistemin bütün huzursuzluklarına, yanlışlarına, arızalarına, eksikliklerine, krizlerine, çatışmalarına ve savaşlarına teslim olmuş durumdadırlar.

Bediüzzaman, "saadet, mutluluk ve huzur odur ki insanlığın bütününe veya en azından ekserine, çoğunluğuna ait ola" diyerek bütün insanlığa rahmet olan Kur'an'ın ancak herkesin, en azından ekseriyetin saadetini sağlayan bir medeniyeti kabul ettiğini ifade eder. İslâm, insanlık dünyasının çoğunluğunu zora, sıkıntıya, yoksulluğa, zulme maruz bırakan; sadece belli bir azınlığın huzur ve saadetini sağlayan bir medeniyeti reddetmektedir.

Bediüzzaman, insanların inşa ettikleri medeniyetin sevapları günahlarını, iyilikleri kötülüklerini, doğruları yanlışlarını, faydası zararını, birleştiriciliği ayrıştırıcılığını aştığı sürece ise o medeniyetin terakki edip yükseleceğini, insanlığa cennet gibi bir bahar yaşatacağını söylemiştir. Dolayısıyla insanlığın yaşadığı huzur ve refahın temelinde, doğruyu, sevabı, faydayı, iyiliği, ilerlemeyi yücelten; yanlış, günahı, zararı, kötülüğü, gerilemeyi ise reddeden, var gücüyle bunlarla mücadele eden bir medeniyet dirilişi, bir medeniyet rönesansı vardır. Huzur, refah ve barış; pozitif değişim geçirerek gelişen medeniyetlerin işlediği sevapların, iyiliklerin, faziletlerin dünyadaki mükafatıdır.

Bunun aksine olarak insanların inşa ettikleri herhangi bir medeniyetin günahları sevaplarını, kötülükleri iyiliklerini, yanlışları doğrularını, zararı faydasını, ayrıştırıcılığı birleştiriciliğini aştığı sürece o medeniyet, insanlığa huzur ve mutluluk sunamayacaktır. Bediüzzaman böyle medeniyetlerin zaman içinde tedenni edip alçalacağını ve sonunda kaosa gireceğini, kriz, çatışma ve savaşlarla yeryüzünü kana bulayacağını söylemiştir. Dolayısıyla insanlığın yaşadığı bela ve musibetlerin, kriz ve savaşların temelinde, yanlış, günahı, kötülüğü yücelten; doğruyu, sevabı, iyiliği ise hor gören, kısıtlayan, hatta yasaklayan bir medeniyet çürümesi vardır. Huzursuzluk, yoksulluk, savaşlar ve krizler, aslında negatif değişim geçirerek çürümüş medeniyetlerin işlediği günahların dünyadaki tokadı, keffaretidir.

İslâm Emek-Sermaye Dayanışmasına

Dayalı Bir Barış Sistemdir

İslâm ise emek ve semayeyi barıştırarak, birbirini ezme, sömürme yerine birbiriyle kardeşçe uyum içinde yaşama, birbiriyle dayanışma, birbiriyle barış içinde yaşama sistemi kuguladığı ve kurduğu için temelde sosyal-ekonomik barışı ve huzuru hedefler.

İslâm'ın kelime anlamı barıştır. İslâm ekonomisinde emek-sermaye kardeşliği, dayanışması ve işbirliği, İslâm barışının ekonomik temellerini oluşturur. Zekatın farz kılınması, faizin, rüşvetin, yolsuzluğun haram kılınması, emek-sermaye barışını korumayı, çatışmayı önlemeyi hedefler.

İslâm, insanlık dünyasının çoğunluğunu zora, sıkıntıya, yoksulluğa, zulme maruz bırakan; sadece belli bir azınlığın huzur ve saadetini sağlayan bir medeniyeti reddetmektedir.

Bediüzzaman Said Nursî, "İnşallah istikbaldeki İslâmiyetin kuvveti ile, medeniyetin mehasini (güzellikleri, iyilikleri) galebe edecek, zemin yüzünü pisliklerden temizleyecek, sulh-u umûmiyi (dünya barışını) de temin edecek" diyerek, İslâm'ı ve insanlığı parlak bir geleceğin beklediğini müjdelemiştir.

Bunun karşısında kapitalizm, sermayeyi yüceltip putlaştırarak sermayedarların emeği, işçi sınıfını, çalışanları ezmesine, sömürmesine yol açmıştır. Sosyalizm ise emeği yüceltip putlaştırarak özel mülkiyetin gaspına, işçi sınıfının sermaye sınıfını ezmesine, sömürmesine yol açmıştır. Dolayısıyla materyalist medeniyetin aynı kaynaktan beslenen iki farklı türevi olan kapitalizm ve sosyalizm, sınıf kavgasına, emek-sermaye çatışmasına dayalı bir ekonomik-sosyal-siyasal sistem kurguladığı ve kurduğu için döngüsel olarak çatışma, kriz, kaos sarmalı doğurmuş, bir türlü ekonomik-sosyal-siyasal barışı ve huzuru sağlayamamıştır. Krizler, çatışmalar ve savaşlar, bir güç ve çatışma sistemi olan kapitalizmin ve sosyalizmin doğal ürünüdür, istisna değil kuraldır.

İslâmı ve İnsanlığı Parlak Bir Gelecek Bekliyor?

Acaba İslâm'ı ve insanlığı nasıl bir gelecek bekliyor? Bediüzzaman Said Nursî, "İnşallah istikbaldeki İslâmiyetin kuvveti ile, medeniyetin mehasini (güzellikleri, iyilikleri) galebe edecek, zemin yüzünü pisliklerden temizleyecek, sulh-u umûmiyi (dünya barışını) de temin edecek" diyerek, İslâm'ı ve insanlığı parlak bir geleceğin beklediğini müjdelemiştir. Üstad Bediüzzaman'a göre İslâm medeniyeti, modern medeniyetin inkişaidan, parçalanmasından inkişaf edecek, gelişecektir. İslâm medeniyeti, modern medeniyetin menfi, olumsuz, negatif esaslarını müspet, olumlu, pozitif esaslar ile ikame edecektir.

Bediüzzaman'a göre, zaman doğru bir çizgi üzerine hareket etmiyor, belki dünyanın hareketi gibi bir daire içinde dönüyor. Zaman, bazan terakki içinde yaz ve bahar mevsimi gösterir, bazan tedennî içinde kış ve fırtına mevsimini gösterir. Her kıştan sonra bir bahar, her geceden sonra bir sabah olduğu gibi, insanlığın dahi bir sabahı, bir baharı olacaktır. İslâm hakikatinin güneşiyle, dünya barışı dairesinde hakikî medeniyeti görmeyi rahmet-i İlahiyeden bekleyebilirsiniz.

Bediüzzaman'a göre, insanlığın zulüm ve hatasıyla başına çabuk bir kıyamet kopmazsa, gelecekte hak ve hakikat, insanlığın eski hatalarına kefarete olacak bir dünya saadetini gösterecektir.

Bediüzzaman, Batı medeniyetinin semâvî dinlere aykırı olarak hareket ettiği için kötülükleri iyiliklerine, yanlışları doğrularına, zararları faydasına üstün geldiğini belirtmektedir. Ona göre, Avrupa medeniyeti fazilet yerine heves, hidayet yerine heva, tesanüd (işbirliği) yerine rekabet, adalet yerine zulüm ve tahakküm üzerine bina edildiğinden kötülükleri iyiliklerini aşmış, kurtlaşmış bir ağaca dönüşmüştür.

Nitekim, Bediüzzaman'a göre medeniyetin günahları sevaplarına, kötülükleri iyiliklerine üstün geldiği için insanlık iki dünya savaşı ile iki dehşetli tokat yemiş, yeryüzü kana bulanmıştır.

Bediüzzaman Batı medeniyetiyle ilgili şu tesbitleri yapmaktadır. Batı medeniyeti, insanlık aleminin

- i- Yüzde seksenini meşakkate, sıkıntıya, uçuruma atmış,
- ii- Yüzde onunu vehmi bir saadete, mutluluğa çıkarmış,
- iii- Yüzde onunu ise, beyne beyne, bir arada bir derede, ortada bırakarak insanlık aleminin sosyal dengesini, huzurunu bozmuş, insanlığın

istirahatini zirü zeber etmiştir.

Bediüzzaman'a göre, Asya medeniyeti Avrupa medeniyetine az vakitte galebe edecek, üstün gelecektir. Yanlış anlaşılmasın, mağlup olacak olan Avrupa medeniyeti dinden, adaletten ve hakkaniyetten uzaklaşan, ahlâk krizine giren, güç zehirlenmesi yaşayan Avrupa'dır. İsevîlik dininden aldığı feyizle insanlığın sosyal hayatına faydalı sanatları üreten, adalete ve hakkaniyete hizmet eden fenleri takip eden Avrupa değildir.

Bediüzzaman İslâm dünyasıyla ilgili şu tesbitlerde bulunmaktadır. Ona göre İslâm dünyasının hastalığı, krizi uzuvlarında ve çevresinde değil, kalbinde ve merkezindedir. Kalp ve merkezde olan hastalık İslâm dünyasının bütün uzuvlarına, çevresine sirayet etmiş, yayılmıştır. Nitekim "Ben şarkın dağlarında büyümüşüm. Hilâfet merkezi olan İstanbul'u güzel hayal ediyordum. Ne zaman ki İstanbul'a geldim, gördüm ki, İstanbul, kalplerin vahşeti ve nefreti nedeniyle medeni elbisesi giymiş vahşi bir adama benzerdi. Evvel şarkta fenalığın sebebi, şarkın uzvu hastalanmış zannediyordum. Ne zaman ki, hasta olan İstanbul'u gördüm, nabzını tuttum, teşrih ettim. Anladım ki, kalbindeki hastalıktır, her tarafa sirayet eder. Tedavisine çalıştım; bir divanelikle taltif edildim" diyerek, veciz bir şekilde o dönemde hilafet merkezi ve İslâm dünyasının kalbi olan İstanbul'un yaşadığı medeniyet krizini teşhis etmiştir.

İslâm Dünyasının Geri Kalmasının Temel Nedenleri

Bediüzzaman Said Nursî, İslâm dünyasının geri kalmasını ve mevcut kötü halimizi dört temel sebebe dayandırmaktadır.

1. İslâmın hükümlerine riayet edilmemesi,
2. İslâmi hükümlerin kişiler, kurumlar, devletler tarafından keyfi biçimde kötü tefsiri, yorumlanması,
3. Taassub,
4. Yanlış bir tercih ile Avrupa'nın tahsil edilmesi; kazanılması zor olan iyi, güzel taraflarını terk edip, heva ve hevese muvafık olan kötü, çirkin taraflarını taklit etmektir.

Bediüzzaman'a göre, günümüzde insanların sosyal bağlantıları, ağırları ve günlük yaşam ihtiyaçları o derece artmış, medeniyetin semereleri, fenleri o kadar ilerlemiş ki, ancak milletin kalbi hükmünde olan millet meclisi, ümmetin fikri hükmünde olan şerî meşveret ve istişare, medeniyetin kılıcı ve kuvveti hükmünde olan fikir hürriyeti devleti taşıyabilir, idare ve terbiye edebilir.

Meseleye eğitim açısından da yaklaşan Bediüzzaman, hakiki medeniyeti şekillendiren İslâmiyetin, maddî cihetinde çağdaş modern medeniyetten geri kalmasının temel nedenini medrese-mektep-tekke çatışması olarak gösterir. Ona göre toplumun genel mürşidi, yol göstericisi konumundaki üç büyük kitle olan medrese-mektep-tekke ehlinin fikir uyuşmazlıkları ve meşrep çatışmaları bu neticeyi doğurmuştur.

Bediüzzaman'a göre, toplumun genel mürşidi, yol göstericisi konumundaki üç büyük kitle olan medrese-mektep-tekke ehlinin fikir uyuşmazlıkları ve meşrep çatışmaları İslâm ahlâkının esasını, temelini sarsmış, milletin itihadını, birliğini çataştırmış, parçalamış, Müslüman toplumları medeniyetin terakkilerinden, ilerlemesinden geri bırakmıştır. Çünkü toplumun

Bediüzzaman'a göre İslâm dünyasının hastalığı, krizi uzuvlarında ve çevresinde değil, kalbinde ve merkezindedir. Kalp ve merkezde olan hastalık İslâm dünyasının bütün uzuvlarına, çevresine sirayet etmiş, yayılmıştır.

*Bediüzzaman,
Müslüman
toplumlar işbirliği
ve güçbirliği
yaparak, kardeşçe
elele vererek
terakki ahengini
sağlayabileceğini
söyler.*

yol göstericisi konumundaki üç büyük kitle olan medrese-mektep-tekke ehlinin biri ifrat ederek diğerlerini tekfir ve tadlil etmekte; yani kafirlik ve delaletle suçlamakta, öteki ise tefrit ederek diğerlerini cehalet ve itimsatsızlıkla suçlamaktadır. Bu çatışma da tedenniyi doğurmaktadır.

Bediüzzaman, Müslüman toplumlar işbirliği ve güçbirliği yaparak, kardeşçe elele vererek terakki ahengini sağlayabileceğini söyler. Bunun için ilerleme harmonisini bozan, toplumun yol göstericisi konumundaki üç büyük kitle olan medrese-mektep-tekke ehli arasındaki uyumsuzluklar ve çatışma giderilmelidir. Bunun için uygulanabilir bir çözüm önerisi ve şifayap bir reçete olarak iki hususu bizim ve gelecek nesillerin önüne koymuştur:

i- İhtilaf, parçalanma ve ayrışma yerine ittifak, tevhid ve birlik tesis etmek

ii- İfrat ve tefrite düşüp aşırı uçlara kayma yerine, itidal ve makuliyet ortak paydasında musafaha yaparak, el sıkışarak barışmak ve birleşmek

Bediüzzaman'a göre, tarihte dünyayı kazanmak için dini rüşvet veren Müslümanlar, dünyayı da kazanamadılar. Bugün ve gelecekte de dünyası için dinini feda edenler, dinini dünyasına rüşvet verenler dünyayı da kazanamayacaklardır. Dinin bir kısmını, medeniyetin bir kısmını kazanmak için rüşvet verenler hem dinden, hem de medeniyetten uzaklaşırlar, hem insanlığı, hem de medeniyeti krize sokarlar.

Bediüzzaman, bugün İslâm dünyası ve Türkiye olarak şiddetli bir şekilde yaşadığımız büyük savrulmaya, modern kerbelalara, iç çatışmalarımıza, Müslüman'n Müslüman'a kafirden daha fazla zulüm etmesine son verecek çözüm formülünü de söylüyor: İtidal ile bir orta yol bulun, bir ortak payda oluşturun, bir barış atmosferi oluşturun; farklı fikirler ve meşrepler arasındaki bağları, münasebetleri koparmayın, zayıflatmayın tersine yeni bağlar kurun, mevcut bağları güçlendirin; herşeye rağmen kavga ve çatışmayı sonlandırın, kendi aranızda, bölgenizde ve dünyada sulh ve barışı tesis edin.

